

Maciej Droń

Jeździectwo w działalności wychowawczej drużyn kawalerii harcerskiej Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej (1989-2000)

Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura
Fizyczna 6, 97-106

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Maciej Droń

Jeździectwo w działalności wychowawczej drużyn kawalerii harcerskiej Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej (1989 – 2000)

Słowa kluczowe: jeździectwo, harcerstwo, wychowanie, kawaleria, Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej, Polski Związek Jeździecki

Abstract

Horseriding troops of Polish Scouts Association of Republic of Poland — a special kind of upbringing

Keywords: horse-riding, polish scouting, education, cavalry, Association of Scouts and Guides of Republic of Poland, Polish Horse-riding Association

The purpose of this paper is to present the upbringing foundations and the most important achievements of a new Polish Scouting idea — the Scout Cavalry. More than ten years long history of this branch of Polish Scouting, the one involving a special kind of physical activity with stress on self-discipline and responsibility, has shown great usefulness of Cavalry in realising the Scouts' education goals. The link of some Scout Cavalry groups to Polish lancers tradition between WW I and WW II adds to these goals patriotic and civic education. Establishing a Scouts team as a special division of Polish Horse-riding Association is a remarkable example of official cooperation between national horse-riding team and Scouts.

Wśród propozycji wychowawczych powstałych w dwudziestym wieku skauting i jego polską odmianę — harcerstwo, należy uznać za fenomen. W przeciwieństwie do innych systemów nie jest oparty na żadnej „szkole” psychologicznej, lecz obserwacji naturalnych potrzeb i skłonności młodzieży, wśród których niebagatelną pozycję zajmuje fascynacja wysiłkiem fizycznym, wyczynem i przygodą¹. Stąd też aktywność fizyczna jest jednym z kamieni

¹ M. Kamecki, *Stosowanie metody harcerskiej w drużynie*, Warszawa [b.r.], s. 13.

węgielnych harcerek metody wychowawczej, dążącej do wychowania „pełnego człowieka” — zdrowego moralnie, fizycznie i psychicznie. Jednocześnie formułują to ideowe fundamenty harcerstwa — Prawo i Przyrzeczenie Harcerskie². Podkreślić należy też znakomitą przystawalność postulatu rozwijania sprawności fizycznej do zasad samodoskonalenia i stopniowania trudności, na których opiera się harcerski system wychowawczy.

Zarys historii jeździectwa harcerskiego

Wśród harcerskich działań specjalnościowych, rozwiniętych już w okresie międzywojennym³, jeździectwo uważa się za propozycję stosunkowo mało popularną. Wiadomo, że zajęcia konne odbywali skauci w ramach lwowskiego „Sokoła” jeszcze przed I wojną światową. W okresie międzywojennym niektóre drużyny korzystały z pomocy wojska przy nauce jazdy konnej. Wielu harcerzy wzięło udział w kampanii wrześniowej w składzie jednostek kawalerii.

Po wojnie, do końca lat siedemdziesiątych XX w., można odnotować tylko jednostkowe przypadki zajmowania się jeździectwem przez harcerzy. W 1958 r. w Państwowym Stadzie Ogierów w Sierakowie powstała i działała przez dłuższy okres drużyna imienia majora Henryka Dobrzańskiego „Hubala”. Kilka innych środowisk próbowało na własną rękę działań jeździeckich w oparciu na lokalnie istniejących możliwościach.

Za okres właściwego rozwoju i organizowania harcerskiego ruchu jeździeckiego należy uznać lata osiemdziesiąte XX w., co miało związek z szerokim ruchem odnowy harcerstwa i powrotu do źródeł harcerskich ideałów, a także falą zainteresowania tradycjami oręża polskiego. Łatwiejsze stały się kontakty z mieszkającymi na Zachodzie weteranami⁴. Podjęto również pierwsze próby konsolidacji i ujęcia w ramy organizacyjne jeździectwa harcerskiego. W dniach 11–13 grudnia 1987 r. w Bydgoszczy odbył się I Ogólnopolski Sejmik Konnych Drużyn Harcerskich, który zgromadził 11 środowisk z Bydgoszczy, Krakowa, Szczecina, Kielc, Malborka, Poznania, Gniezna, Łodzi, Rzeszowa i Blachowni. Zebrani postanowili wybrać komisję koordynacyjną, która reprezentowałaby interesy drużyn jeździeckich wobec władz ZHP i podjęła starania o zatwierdzenie specjalności jeździeckiej. Podjęto także postanowienie opracowania jednolitego zestawu materiałów metodyczno-programowych⁵.

Przełomowy dla Polski rok 1989 był niezwykle ważny dla harcerstwa. Powstanie dwu nowych organizacji harcerskich: Związku Harcerstwa Rzeczypospo-

² Statut Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej (dalej ZHR), rozdział II p. 4.3 [on-line]: <http://www.zhr.webmedia.pl/statut/> (14.02.2000).

³ W. Błażejowski, *Z dziejów harcerstwa polskiego (1910 – 1939)*, Warszawa 1985, s. 292, 304.

⁴ P.M. Rozdżestwieński (red.), *Harcerskie Drużyny Jeździeckie*, Warszawa 1999, s. 3 – 4.

⁵ *Komunikat I Ogólnopolskiego Sejmiku Konnych Drużyn Harcerskich*, archiwum Harcerskiej Szkoły Podchorążych w Krakowie.

litej i Związku Harcerstwa Polskiego (rok założenia 1918), przesądziły o podziale ruchu harcerskiego. W 1992 r. oba związki zjednoczyły się, tworząc Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej (ZHR) — ponad dwudziestotysięczną organizację ideowo-wychowawczą, pracującą metodą harcerską i w oparciu o ideały wychowawcze zawarte w Prawie i Przyrzeczeniu Harcerskim⁶. Oznaczało to rozłam w harcerskim środowisku jeździeckim, bowiem część drużyn przeszła do ZHR.

Mimo formalnego podziału nie zrezygnowano z działań konsolidacyjnych. Z inicjatywy prężnego środowiska krakowskiego (które przeszło do ZHR) złożonego z 8. Krakowskiej Konnej Drużyny Harcerzy i 15. Krakowskiej Konnej Drużyny Harcerzy, w 1990 r., podczas III Ogólnopolskiego Sejmiku Harcerskich Drużyn Konnych w Tenczynku powołano Harcerską Szkołę Podchorążych z siedzibą w Krakowie. Jej zadania określono następująco: „Szkoła ma na celu organizowanie specjalistycznych kursów i szkoleń dla kadr harcerskich [...], weryfikację wyższych stopni jeździeckich oraz opracowywanie i wydawanie regulaminów, instrukcji i materiałów szkoleniowych. Zadaniem szkoły jest ponadto, poprzez nawiązywanie do tradycji Jazdy Polskiej, a szczególnie Centrum Wyszkozenia Kawalerii w Grudziądzu, kultywowanie wśród młodzieży tradycji i ethosu Wojska Polskiego, kawalerii i innych broni jezdnych. Szkoła realizuje to zadanie poprzez ścisłą współpracę ze Zrzeszeniem Kół Pułkowych Kawalerii w Londynie oraz poszczególnymi Kołami Pułkowymi zarówno w Kraju, jak i na Wychodźstwie. Harcerska Szkoła Podchorążych jest strukturą skupiającą drużyny konne z różnych organizacji harcerskich”⁷.

Za najważniejsze w dorobku Szkoły uznać należy opracowanie stosowanego w dalszym ciągu w ZHR Regulaminu Stopni Kawalerii Harcerskiej, na którym oparto kawaleryjskie wyszkolenie harcerzy⁸.

Momentem przełomowym w organizacji ruchu jeździeckiego w harcerstwie było zwołanie w Warszawie 13 i 14 marca 1994 r. Sejmiku Harcerskich Środkowisk Jeździeckich ZHP i ZHR. Zawarto następujące porozumienie: „My harcerze i instruktorzy harcerskich drużyn jeździeckich i kawaleryjskich Związku Harcerstwa Polskiego i Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej, nawiązując do zwyczajów jazdy polskiej i kawalerii II Rzeczypospolitej, której ideałom wierności zawartym w haśle z przedwojennych sztandarów «Honor i Ojczyzna» posłusznymi być chcemy, postanawiamy podjąć współdziałanie na zasadach równości i wspólnego uczestnictwa w zakresie:

⁶ Statut ZHR, rozdział II, p. 4.1 – 4.3 (on-line) <http://www.zhr.webmedia.pl/statut/> (14.02.2000); *My harcerze ZHR*, red. Piotr Bandurski [i in.], Warszawa 1998, s. 12.

⁷ Informacja o powołaniu Harcerskiej Szkoły Podchorążych w Krakowie z dnia 30.12.1990, archiwum Harcerskiej Szkoły Podchorążych w Krakowie.

⁸ *Książeczka Służbowa Kawalerii Harcerskiej* (druk wewnątrzorganizacyjny) archiwum 7. Strzeleckiej Drużyny Harcerzy imienia płk. Władysława Beliny-Prażmowskiego ZHR (dalej: archiwum 7. SDH).

- a) metodyki HDJ [Harcerskich Drużyn Jeździeckich — MD]
- b) szkolenia kadry specjalistycznej
- c) obozów i wypoczynku
- d) wspólnej reprezentacji na zewnątrz zwłaszcza wobec środowisk kombatanckich⁹.

Kolejne uchwały Sejmiku były rozwinięciem i uszczegółowieniem punktów cytowanego porozumienia. Na uwagę zasługuje rozdzielenie specjalności jeździeckiej i kawalerskiej, których to pojęć używano dotychczas zamiennie. Drużynę jeździecką zdefiniowano jako realizującą program wychowawczy oparty na jeździectwie; drużyna kawalerii harcerskiej to „wyższy etap” — miała to być drużyna jeździecka, która przejęła tradycje jednego z pułków kawalerii II Rzeczypospolitej i za zgodą koła pułkowego oraz weteranów danego pułku nosi jego barwy i kultywuje tradycje¹⁰.

Spośród uchwał Sejmiku w pełni zrealizowano jedynie ostatni punkt porozumienia, dotyczący wspólnej reprezentacji jeździectwa harcerskiego na zewnątrz. W tymże 1994 r. powołana została przy Polskim Związku Jeździeckim Komisja Harcerska (dalej: KH przy PZJ), jedyna w dziejach skautingu reprezentacja organizacji skautowych przy narodowym związku jeździeckim. W zaakceptowanym przez PZJ „Regulaminie działalności Komisji Harcerskiej przy Polskim Związku Jeździeckim” następująco określono główne jej zadania: reprezentowanie jeździectwa harcerskiego wobec PZJ, koordynacja harcerskiej działalności jeździeckiej, propagowanie jeździectwa harcerskiego przy wsparciu autorytetu PZJ, wsparcie szkolenia kadry specjalnościowej w oparciu o kursy PZJ, stworzenie formuły harcerskich amatorskich zawodów jeździeckich, promowanie systemu harcerskich stopni i sprawności jeździeckich. W skład komisji weszli przewodniczący i po dwóch członków z ZHR i ZHP¹¹. Należy dodać, że Komisja Harcerska stała się jedynym formalnym ciałem zrzeszającym drużyny z obu organizacji.

Decyzją Zarządu PZJ funkcję przewodniczącego KH powierzono Pawłowi Rozdżestwieńskiemu, powołując jej skład stosownie do powyższych ustaleń. W pracach komisji uczestniczyć miał również członek zarządu PZJ. Po rozpoczęciu prac Komisji sekretarz generalny PZJ w okólniku do Okręgowych Związków Jeździeckich wezwał wszystkie jednostki Związku do udzielenia środowiskom harcerskim na swoim terenie jak najdalej idącej pomocy, zwłaszcza w dostępie do koni i bazy jeździeckiej¹².

⁹ *Uchwały Sejmiku Harcerskich Drużyn Jeździeckich Związku Harcerstwa Polskiego i Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej*, Warszawa 13.03.1993 r., archiwum Komisji Harcerskiej przy Polskim Związku Jeździeckim (dalej: archiwum KH przy PZJ).

¹⁰ Tamże.

¹¹ *Regulamin działalności Komisji Harcerskiej przy Polskim Związku Jeździeckim*, Warszawa dnia 21 czerwca 1994 roku, archiwum KH przy PZJ.

¹² *[Okólnik Sekretarza Generalnego PZJ w sprawie współpracy pomiędzy PZJ a Związkiem Harcerstwa Polskiego — Związkiem Harcerstwa Rzeczypospolitej, Warszawa 30.12.1994]*, archiwum KH przy PZJ.

Najbardziej wymiernym i widocznym rezultatem prac KH przy PZJ było (zgodnie z jej zamierzeniami) zorganizowanie harcerskich zawodów konnych. Projekt regulaminu Jeździeckich Harcerskich Mistrzostw Polski powstał już w roku 1994, a pierwsze mistrzostwa zorganizowano w rok później. Doroczna impreza, która ostatecznie otrzymała nazwę Mistrzostwa Polski Drużyn Kawaleryjskich i Jeździeckich ZHP i ZHR, odbywa się do chwili obecnej w konkurencjach skoków, ujeżdżenia i Wszechstronnego Konkursu Konia Wierzchowego. Wszystkie konkurencje są rozgrywane i sędziowane według przepisów PZJ. Wprowadzono również rywalizację w konkursie „Militari”, wzorowanym na przedwojennych zawodach o mistrzostwo armii „Militari”¹³. Od 1996 r. prace nad harcerskim sportem konnym znacznie ułatwiło dokoopowanie na stałe do Komisji sędziego PZJ Marka Gajewskiego¹⁴. W sezonie halowym rozgrywano również w latach 1998 – 2002 w Zbroślawicach Halowe Zawody Drużyn Kawaleryjskich i Jeździeckich ZHR i ZHP¹⁵.

W ślad za uporządkowaniem zasad współpracy z PZJ poszło wkrótce rozwinięcie i zintensyfikowanie kontaktów ze środowiskami kombatanckimi, ważne zwłaszcza dla drużyn kawaleryjskich. W dniach 14 – 16 sierpnia 1996 r. w Grudziądzu zorganizowany został, jako impreza towarzysząca VIII Zjazdowi Absolwentów Centrum Wyszkozenia Kawalerii, Zlot Harcerskich Drużyn Kawaleryjskich ZHP i ZHR. Spotkanie harcerzy kawalerzystów (na które przybyło 9 drużyn z 26 końmi) z weteranami miało wymiar symboliczny. Znakiem akceptacji kombatanatów dla ruchu kawalerii harcerskiej było wręczenie harcerzom przez prezesa Stowarzyszenia Weteranów Kawalerii i Artylerii Konnej, rotmistrza Józefa Hlebowicza, odtworzonego proporca komendanta Centrum Wyszkozenia Kawalerii¹⁶.

W 1997 r. w pracy Komisji Harcerskiej przy PZJ nastąpiło przejściowe „zawirowanie”, spowodowane projektem likwidacji Komisji przez nowe władze PZJ. Po wyjaśnieniu nieporozumień Komisja wznowiła pracę¹⁷. Wyrazem uznania PZJ dla osiągnięć jeździectwa harcerskiego było wręczenie w 1998 r. czterem najbardziej zasłużonym instruktorom Srebrnych Honorowych Odznak PZJ¹⁸.

W 1999 r. drużyny kawaleryjskie ZHR przystąpiły do uporządkowania zasad pracy specjalnościowej w ramach swojej organizacji. W tym celu powołany

¹³ *Regulamin Jeździeckich Harcerskich Mistrzostw Polski (projekt) [1994?]*, archiwum KH przy PZJ; *Sprawozdanie z działalności Komisji Harcerskiej Polskiego Związku Jeździeckiego za lata 1994 – 1996*, archiwum KH przy PZJ.

¹⁴ *[Pismo Sekretarza Generalnego PZJ w sprawie zaproszenia Marka Gajewskiego do prac KH przy PZJ, Warszawa, dn. 11 X 1996]*, archiwum KH przy PZJ.

¹⁵ R. Ficek, *Harcerze w Zbroślawicach*, „Konie i Rumaki” 1996, nr 5, s. 9.

¹⁶ P. Rozdżestwieński, *Zlot Harcerskich Drużyn Kawaleryjskich ZHP i ZHR Grudziądz 1996*. „Konie i Rumaki” 1996, nr 17, s. 16 – 17.

¹⁷ *[Pismo Przewodniczącego KH przy PZJ do Zarządu PZJ w sprawie zasad i możliwości dalszej działalności, Warszawa dnia 20 lutego 1997 r.]*, archiwum KH przy PZJ.

¹⁸ P.M. Rozdżestwieński (red.), *Harcerskie Drużyny Jeździeckie*, Warszawa 1999, s. 5.

został Jeździecki Ruch Programowo-Metodyczny ZHR „Rumak”¹⁹. Za główne kierunki działania uznano podtrzymywanie więzi środowisk jeździeckich w ZHR, kultywowanie tradycji jeździeckich i kawaleryjskich, propagowanie jeździectwa, reprezentowanie środowisk zrzeszonych w Ruchu wobec władz ZHR, PZJ i innych organizacji oraz wspólne inicjatywy programowo-metodyczne²⁰.

Szczególnym wyróżnieniem dla kawalerii harcerek ZHR była wizytacja przez premiera RP wspólnego obozu drużyn na Zlocie Dziesięciolecia ZHR w Lednicy, odbyta 7 sierpnia 1999 r.²¹

„Rumak” zrzeszył wyłącznie męskie drużyny kawalerii harcerek. Mimo możliwości przystąpienia do ruchu również środowisk żeńskich, inicjatywa taka nie pojawiła się. Stan organizacyjny kawalerii harcerek ZHR przedstawiał się z początkiem roku 2000 następująco: 7. Strzelecka Drużyna Harcerzy imienia płk Władysława Beliny-Prażmowskiego (w barwach Pułku 3. Ułanów Śląskich) — Bytom; 1. Toporzyska Konna Drużyna Harcerzy imienia 3. Pułku Strzelców Konnych imienia Hetmana Polnego Koronnego Stefana Czarnieckiego (przejęła tradycje 15. Krakowskiej Konnej Drużyny Harcerzy) — Toporzysko k. Jordanova; 1. Kawaleryjska Drużyna Harcerzy „Zagończycy” (w barwach 10. Pułku Strzelców Konnych) — Kraków²².

Jeździectwo a harcerski system wychowawczy w ZHR

Najbardziej zwięzłym sposobem przedstawienia metody harcerek jest tak zwana „ręka metody”, symbolizująca i jednocześnie hierarchizująca poszczególne jej elementy: „ramię” — nośnik całej metody — życie na łonie przyrody, w bliskości z naturą, świeże powietrze; „dłoń” — zasada dobrowolności bycia harcerzem; „kciuk” — system zastępowy; „palec wskazujący” — współzawodnictwo i współdziałanie; „palec środkowy” — wzajemność oddziaływania, braterstwo; „palec serdeczny” — oddziaływanie pośrednie, tworzenie sytuacji wychowawczych, samodzielne pokonywanie trudności; „palec mały” — stopniowanie wymagań.

Konkretne sposoby działania oparte na tych zasadach nazywane są narzędziami metodycznymi i dzielą się na techniki (stopnie, sprawności, zadania, służby) oraz formy (zbiórka, gra, wędrówka, obóz, ognisko, biwak itp.)²³.

¹⁹ [Pismo Sekretarza Generalnego ZHR w sprawie powołania Jeździeckiego Ruchu Programowo-Metodycznego „Rumak”, Warszawa 23 listopada 1999 r.], archiwum 7. Strzeleckiej Drużyny Harcerzy imienia płk. Władysława Beliny-Prażmowskiego ZHR

²⁰ *Regulamin Jeździeckiego Ruchu Programowo-Metodycznego „Rumak”* (druk wewnątrzorganizacyjny).

²¹ *Premier na Zlocie* [on-line] http://www.zhr.pl/zlot/serwis/zci/sierpien/07_sie/wizyta_premiera.htm.

²² Relacja pisemna drużynowego 7 SDH rotmistrza kaw. harc. Romualda Ficka (w posiadaniu autora).

²³ M. Kamecki, *Stosowanie metody harcerek w drużynie*, Warszawa [b.r.], s. 13 – 15.

Walory jeździectwa jako drogi realizacji harcerskiego wychowania odnieść można do każdego elementu zarysowanego systemu. Na poziomie „ramienia” będzie to głównie stały kontakt z końmi, uczący szacunku do zwierząt, opieki nad nimi i brania za nie odpowiedzialności. Na poziomie poszczególnych „palców” wymienić możemy: system zastępowy, zamieniany niekiedy w drużynach kawaleryjskich w system sekcji zgodnie z organizacją pododdziałów kawalerii; współzawodnictwo i współdziałanie — harcerskie zawody jeździeckie, także np. rywalizacja i współpraca drużyn w kompletowaniu umundurowania i wyposażenia; wzajemność oddziaływania, braterstwo — przynależność do drużyn kawalerii harcerskiej sprzyja wytwarzaniu dobrze pojętej „elitarności” i ścisłych więzi łączących harcerzy-kawalerzystów; oddziaływanie pośrednie — szkolenie jeździeckie i kawaleryjskie możliwe jest tylko poprzez pokaz i osobisty przykład instruktorów; nauka jazdy konnej oraz elementów wyszkolenia kawaleryjskiego stawia harcerzy często w trudnych sytuacjach wymagających zaradności i samodyscypliny; stopniowanie wymagań — członkowie drużyn kawaleryjskich zdobywają oprócz stopni harcerskich ściśle z nimi skorelowane stopnie kawaleryjskie stawiające wysokie wymagania w dziedzinie teorii jeździectwa, wyszkolenia oraz tradycji i historii jazdy polskiej.

Ponadto istotne oddziaływanie wychowawcze ma nawiązywanie do zespołu cech osobowych przypisywanych tradycyjnie polskim kawalerzystom (zwanego „fasonem kawaleryjskim”) — poczucia honoru, skrupulatności w służbie, koleżeństwa, przywiązania do macierzystej jednostki, rycerskiego stosunku do kobiet i szacunku dla starszych, perfekcyjnej dbałości o prezencję²⁴.

Kawaleria harcerska w praktyce — szkolenie, umundurowanie, wyposażenie

Dla przedstawienia zasad szkolenia jeździeckiego i kawaleryjskiego, opartego na systemie stopni kawaleryjskich, niezbędna jest prezentacja używanego w Organizacji Harcerzy ZHR systemu stopni harcerskich. Pozwala on na systematyczną pracę instruktora z każdym harcerzem i inspirowanie jego rozwoju, samemu harcerzowi zaś daje satysfakcję z odnoszenia sukcesów, z czasem stając się motorem pracy nad sobą. System stosowany po dzień dzisiejszy, wprowadzony w roku 1995, składa się z 5 stopni (w nawiasach wskazany wiek zdobywania): młodzik (12 – 13 lat), wywiadowca (13 – 14 lat), ćwik (14 – 16 lat), Harcerz Orli (16 – 18 lat), Harcerz Rzeczypospolitej (od 18 lat). W skład każdego stopnia wchodzi wzorzec osobowy i wymagania podzielone na części: 1) praca nad sobą 2) służba w drużynie i środowisku 3) Polska — Europa — Świat (wyrabianie świadomości narodowej i polskich wartości narodowych oraz ich miejsce w jednoczącej się Europie). Wymóg rozwoju fizycznego znalazł się w części „praca nad

²⁴ *Książeczka Służbowa...*, s. 4 – 10; P.M. Rozdżestwieński, *Harcerskie Drużyny...*, s. 12.

sobą”, jako jeden z czterech głównych elementów (pozostałe to rozwój psychiczny, religijny i intelektualny). Jako jego cele określono rozwijanie sprawności fizycznej, mobilizowanie do aktywności fizycznej i uprawiania sportu, dla wyższych stopni również organizowanie zajęć sportowo-turystycznych²⁵.

Stopnie kawaleryjskie zdobywane są równolegle ze stopniami harcerskimi (warunkiem zdobycia stopnia kawaleryjskiego jest zdobycie odpowiedniego stopnia harcerskiego) według poniższego schematu:

- młodziak — starszy ułan, kapral,
- wywiadowca — plutonowy, wachmistrz,
- ćwik — starszy wachmistrz, chorąży.

Stopnie oficerskie przeznaczono dla instruktorów: mianowany instruktor ze stopniem chorążego otrzymuje stopień podporucznika, następnie może zdobywać stopień porucznika. Najwyższym stopniem jest rotmistrz, otrzymuje go instruktor harcerski, który uzyskał dyplom instruktora rekreacji ruchowej ze specjalnością jazdy konnej²⁶.

Zasadniczy zakres wyszkolenia specjalistycznego zamknięto w wymogach stopni od starszego ułana do chorążego. Zgodnie z wymogami stopni harcerskich winno ono trwać co najmniej trzy lata, co, jak potwierdziła praktyka, jest minimalnym okresem potrzebnym do osiągnięcia przez harcerza umiejętności zawartych w wymogach stopnia chorążego (przy założeniu minimum czterech godzin intensywnej nauki jazdy konnej tygodniowo)²⁷. Po osiągnięciu tego stopnia harcerz winien posiadać następujące umiejętności:

- teoria: dobrze orientować się w zagadnieniach hodowli koni; znać przebieg leczenia częściej spotykanych chorób koni; znać zasady żywienia koni; znać podstawy fizjologii konia; odróżniać główne style zaprzęgów; znać zarys historii jazdy polskiej ze szczególnym uwzględnieniem kawalerii II Rzeczypospolitej; znać bojowe wyposażenie kawalerzysty i regulaminy umundurowania;
- praktyka: pokierować leczeniem konia wg wskazań lekarza weterynarii; poprowadzić różne rodzaje gier i zabaw konnych; zorganizować kilkudniowy rajd konny; umieć jeździć z różnymi rodzajami kielzn (munsztuk, hackamore), mieć zrównoważony dosiad i czułą rękę; powozić zaprzęgiem jedno- i dwukonnym; reperować i konserwować sprzęt jeździecki i kawaleryjski²⁸.

²⁵ *Regulamin Stopni Harcerzy (zatwierdzony Rozkazem Naczelnika Harcerzy L. 13/95 z dnia 22 listopada 1995 r.)*, Warszawa 1995, s. 3 – 34.

²⁶ Do nazwy każdego stopnia dodaje się określenie „kawalerii harcerskiej”, np.: „wachmistrz kawalerii harcerskiej”. W drużynach kontynuujących tradycje strzelców konnych stopień starszego ułana nosi nazwę „starszy strzelec konny”. Stopnie oznaczają się identycznie z oznaczeniami stopni Wojska Polskiego w II Rzeczypospolitej; *Książeczka Służbowa...*, s. 3; Stopnie wojskowe w II RP zob. np.: Stanisław Komornicki [i in.], *Wojsko Polskie 1939 – 1945: barwa i broń*, Warszawa 1990, s. 152, 158.

²⁷ Relacja pisemna drużynowego 7. SDH rotmistrza kaw. harc. Romualda Ficka (w posiadaniu autora).

²⁸ *Książeczka służbowa...*, s. 6 – 8.

Harcerz, który osiągnął opisany poziom umiejętności praktycznych (zasadnicze znaczenie ma tu doskonale trzymanie się w siodle w każdym chodzie oraz skakanie przeszkód), może rozpocząć naukę władania białą bronią — szablą i lancą. Ogranicza się ono do podstawowych ćwiczeń, takich jak cięcie łóz, cięcie gomół, klucie manekina, zbieranie pierścieni, klucie lancą bali słomy itp. Harcerze 7. SDH, oprócz opisanych elementów, wprowadzili również naukę „poczty węgierskiej” (jazdy na stojąco na sprzęgniętych ze sobą dwóch, trzech lub pięciu koniach).

Najważniejszymi formami zajęć praktycznych to jazda na ujeżdżalni i w terenie oraz nauka władania białą bronią (tylko na ujeżdżalni). Oprócz tego harcerzy zobowiązuje samodzielne zajmowanie się końmi i sprzętem oraz obrządek stajenny, co stanowi doskonałą podstawę do zdobywania wiedzy z dziedzin budowy konia, weterynarii, żywienia, podkuwania, konserwacji sprzętu itd. Formy uzupełniające to rajdy konne, zawody, obozy i zimowiska konne, nauka powożenia, pokazy oraz przemarsze w szyku konnym podczas różnego rodzaju imprez. Do prowadzenia zajęć uprawniono wyłącznie instruktorów²⁹.

Umundurowanie drużyn kawalerii harcerskiej oparto ściśle na przepisach ubiorczych Wojska Polskiego z 1936 r. Na mundur harcerza-kawalerzysty wchodziły się następujące elementy: rogatywka z otokiem w barwach pułku-patrona, kurtka mundurowa, pas główny, spodnie do konnej jazdy, buty czarne do konnej jazdy z ostrogami oraz płaszcz. Wizerunki orła na czapce i guzikach zastąpiono liliami harcerskimi. Na kurtce mundurowej i płaszczu winny być noszone oznaczenia i emblematy pułku-patrona³⁰.

W założeniach podstawowym wyposażeniem miał być rząd kawaleryjski wzoru 1936 lub wzoru 1925, stroczony zgodnie z przepisami, z przytroczoną pod lewą tybinką szablą polską wzoru 1921 lub 1934³¹. W praktyce, ze względu na bardzo wysokie koszty, zdobycie odpowiedniej ilości oryginalnych rzędów i broni białej było niemożliwe, wobec czego drużyny przystąpiły do wyszkolenia, używając również współcześnie wykonanych replik i zwykłych siodła ogólnoużytkowych.³²

Wkład kawalerii harcerskiej w kontynuację i propagowanie polskich tradycji jeździeckich i kawaleryjskich

Szczególnym rysem ruchu kawalerii harcerskiej stało się kontynuowanie przez każdą z drużyn tradycji jednego z pułków kawalerii II Rzeczypospolitej.

²⁹ Relacja pisemna drużynowego 7. SDH rotmistrza kaw. harc. Romualda Ficka (w posiadaniu autora).

³⁰ *Harcerskie Drużyny...*, s. 20; S. Komornicki [i in.] *Wojsko Polskie...*, s. 136 – 158.

³¹ C. Leżeński, L. Kukawski, *O kawalerii polskiej XX wieku*, Wrocław [i in.] 1991, s. 271, 308 – 309.

³² Relacja pisemna drużynowego 7 SDH rotmistrza kaw. harc. Romualda Ficka (w posiadaniu autora).

Warunkiem zasadniczym było uzyskanie pisemnej zgody odpowiedniego Koła Pułkowego lub (gdy Koło przestało istnieć) Zrzeszenia Kół Pułkowych Kawalerii i Artylerii Konnej w Londynie. Po jej otrzymaniu drużyna mogła posługiwać się barwami pułku imiennika³³, nosząc na mundurach oznaki pułku (numery lub emblematy na naramiennikach, proporczyki na kołnierzach płaszczy i kurtek, otoki na czapkach) oraz proporce na lancach. Drużyny zobowiązywały się ze swej strony do podtrzymywania kontaktu z Kołem Pułkowym oraz żyjącymi żołnierzami pułku i propagowania jego historii oraz tradycji w swoim środowisku. Najwyższym wyróżnieniem, jakim Koło Pułkowe może wyróżnić harcerza drużyny kawaleryjskiej, jest nadanie odznaki pułkowej³⁴.

Okazją do propagowania tradycji kawaleryjskich oraz prezentacji dorobku drużyn jest udział w imprezach kulturalnych, patriotycznych czy rekreacyjnych. Wymienić tu należy doroczne biegi myśliwskie świętego Huberta, obchody świąt narodowych oraz Dni Ułana w Poznaniu, gromadzące co roku wszystkie organizacje i środowiska kawaleryjskie w Polsce³⁵. Przoduje na tym polu 7. SDH z Bytomią, regularnie uświetniająca uroczystości państwowe w województwie śląskim. Harcerze tej drużyny startowali też kilkakrotnie w dorocznym Oficerskim Rajdzie Konnym „Skorpion” w Opolu, zwyciężając jeźdźców wojskowych³⁶.

Publiczne wystąpienia w szyku konnym, do których dopuszcza się tylko harcerzy przodujących w wyszkoleniu i prezencji, stały się ważnym elementem wychowawczym, przysparzając jednocześnie ruchowi kawalerii harcerskiej popularności w swoich środowiskach.

Podsumowanie

Pośród różnych harcerskich działań specjalnościowych ruch kawalerii harcerskiej jako drogę realizacji wychowania harcerskiego ocenić należy bardzo wysoko, choć jego niewątpliwym mankamentem jest skierowanie do niezbyt dużej grupy młodzieży, związane ze szczupłością bazy sportu jeździeckiego w Polsce. Harmonijne łączenie aktywności fizycznej w postaci jeździectwa — dyscypliny kształtującej pozytywne cechy fizyczne i psychiczne — z elementami wychowania patriotycznego w pełni przyczyniło się do realizacji harcerskiego ideału wychowawczego nakreślonego w Prawie i Przyrzeczeniu Harcerskim, stając się trwałym elementem działalności odrodzonego po roku 1989 harcerstwa.

³³ *Pismo prezesa Koła 10 Pułku Strzelców Konnych w Londynie z dnia 22.10.1999 w sprawie udzielenia 1 Kawaleryjskiej Drużynie Harcerzy „Zagończycy” zgody na kontynuowanie tradycji pułku* (kopia w posiadaniu autora).

³⁴ P.M. Rozdżestwieński, *Harcerskie Drużyny...*, s. 10 – 13; dotychczas odznaki pułkowe otrzymało 7 członków ZHR.

³⁵ T.W. Lange, *Dni Ułana*, „Koń Polski” 1999, nr 6, s. 43 – 44.

³⁶ LAK, PAP *Więcej profesjonalistów*, „Gazeta Wyborcza”, dod. „Gazeta w Opolu” 1998, nr 138, s. 4; (wit), *Ojczyzna to dziedzictwo*, „Dziennik Zachodni” 1999, nr 264, s. 1, 2.